

Vesna Lamza Posavec
**METODOLOGIJA DRUŠTVENIH
ISTRAŽIVANJA. Temeljni uvidi**
Institut društvenih znanosti Ivo Pilar,
Zagreb, 2021., 335 str.

Knjiga *Metodologija društvenih istraživanja: Temeljni uvidi* kombinacija je sveučilišnog udžbenika i priručnika, to jest vodič za provedbu znanstvenog istraživanja s prikazom cjelovitog istraživačkog procesa. Cilj joj je studentima i istraživačima približiti osnovne postupke i kriterije znanstveno utemeljenih istraživanja te ukazati na izvore mogućih pogrešaka koji mogu umanjiti njihovu valjanost. Kroz četiri glavna poglavlja, autorica čitateljima detaljno i sustavno približava istraživački proces, počevši od definiranja osnovnih pojmova, preko faza prikupljanja i vrednovanja rezultata, do etike istraživanja.

U prvom poglavlju, *Znanstveno istraživanje društvenih pojava*, autorica definira pojam istraživanja kao proces dolaska do novih spoznaja, to jest postupak prikupljanja i analize podataka koji za cilj ima otkrivanje novih, još nepoznatih informacija. Potom raspravlja o znanstvenim i neznanstvenim pristupima te o povezanosti teorije i empirije, ističući važnost dobro osmišljene teorije za sve faze empirijskog znanstvenog istraživanja. S druge strane, naglašava važnost empirijskih istraživanja u razvoju valjanih teorija. Također razjašnjava induktivnu i deduktivnu metodu te razlikuje društvena istraživanja prema njihovom: osnovnom cilju (eksplorativna, deskriptivna i eksplanacijska istraživanja), spoznajnom dometu (znanstvena i stručna istraživanja), vremenskoj dimenziji (transverzalna i longitudinalna istraživanja) te

predmetu (disciplinarna, interdisciplinarna i specijalistička istraživanja).

U poglavlju *Faze istraživanja*, autorica detaljno objašnjava tri osnovne faze istraživanja: konceptualizaciju, operacionalizaciju i realizaciju.

Faza *konceptualizacije* prva je faza istraživanja, u kojoj je potrebno precizno odrediti zašto se istraživanje provodi i što se njime namjerava otkriti. To podrazumijeva temeljitu razradu – od definiranja predmeta, svrhe i ciljeva, do oblikovanja hipoteza i varijabli istraživanja. Završni korak ove faze izrada je idejnog nacрта u kojem se precizno opisuju svi predviđeni elementi. Potom slijedi faza *operacionalizacije*, u kojoj je potrebno definirati optimalan način provedbe planiranog istraživanja, odnosno odgovoriti na pitanje kako istražiti ono što je zamišljeno konceptom. Prvo je potrebno odabrati metodu i tehniku istraživanja. Metoda označava opći pristup u provedbi istraživanja, dok se tehnika odnosi na specifičan način primjene ili ostvarenja tog pristupa. Metode je moguće klasificirati na temelju različitih kriterija, od kojih su osnovni: cilj (deskriptivne, korelacijske ili relacijske i kauzalne metode), mjesto (*field* i *desk* metode), izvori (metode prikupljanja primarnih ili sekundarnih podataka) i vrsta prikupljanja podataka (kvalitativne i kvantitativne metode), te uloga istraživača u procesu njihova prikupljanja (eksperimentalne i neeksperimentalne metode). Navodeći primjere, autorica u nastavku poglavlja raspravlja o *field* i *desk* metodama.

Field metode podrazumijevaju istraživačke postupke koji se provode u nekom od stvarnih životnih okruženja te su usmjereni prema osobama koje u njima sudjeluju kao ispitanici. Autorica razlikuje pet glavnih *field* metoda. *Znanstveno opaža-*

nje predstavlja sustavan, planiran i kontroliran postupak uočavanja i bilježenja podataka o nekoj pojavi, situaciji, događaju ili ponašanju. Nekoliko je različitih tehnika opažanja, a njihovo se razlikovanje temelji na tri glavna kriterija: uložni istraživača (izravno opažanje i opažanje sa sudjelovanjem), planu prikupljanja podataka (strukturirano i nestrukturirano opažanje) te načinu opažanja (uočljivo i neuočljivo opažanje). *Intervju* je razgovor dvoje (ili više) ljudi, tijekom kojeg, u skladu s planiranom svrhom, jedna osoba usmjerava komunikaciju pomoću pitanja na osnovi kojih bi mogla doznati potrebne informacije, dok druga osoba odgovara na postavljena pitanja. Intervjui se klasificiraju prema: svrsi (neznanstveni i znanstveno-istraživački intervjui), obliku (nestrukturirani, polustrukturirani i strukturirani ili standardizirani intervjui), načinu primjene (individualni i grupni intervjui) te mogućnosti uopćavanja rezultata (kvalitativni i kvantitativni intervjui). *Fokus grupe* su vrsta skupnog intervjua, kojim se, što je moguće svestranije, nastoji ispitati mišljenje ljudi o određenim pitanjima i upoznati njihovo ponašanje u određenim društvenim situacijama. Temelje se na pretpostavci da razgovor u grupnoj atmosferi osigurava više informacija od odgovarajućeg broja pojedinačnih intervjua, budući da se uključeni ispitanici mogu međusobno poticati na razmišljanja koja u individualnom razgovoru možda ne bi došla do izražaja. *Anketa* je standardizirani postupak pomoću kojeg se potiču, prikupljaju i analiziraju izjave odabranih ispitanika, s namjerom upoznavanja misli, osjećaja i oblika ponašanja određenih društvenih skupina. Tehnike anketiranja dijele se na: one sa sudjelovanjem anketara

(terenske ankete i ankete telefonom) te na one bez sudjelovanja anketara (automatizirane ankete telefonom, ankete poštom i ankete putem Interneta). Da bi se postigla zadovoljavajuća valjanost rezultata, a pristranost svela na najmanju moguću razinu, anketa mora biti pripremljena i provedena u skladu sa svim znanstveno-metodološkim kriterijima. U tome presudan učinak imaju tri važna čimbenika: anketni upitnik, uzorak i tehnika anketiranja. *Ekspерiment* je istraživački postupak kojim se, u kontroliranim i ponovljivim uvjetima, neka pojava namjerno izaziva ili mijenja u svrhu njezina opažanja ili mjerenja. Eksperimentalnim istraživanjima potiču se ili mijenjaju određeni čimbenici, kako bi se ispitao njihov utjecaj na psihičke procese ili ponašanje ljudi. S obzirom na mjesto i okolnosti izvođenja razlikuju se: laboratorijski, terenski i Internetom posredovani eksperimenti.

S druge strane, *desk* metodama analiziraju se postojeći, najčešće objavljeni podaci, prikupljeni s nekom drugom svrhom. Autorica razlikuje dvije glavne *desk* metode. *Analiza arhivske građe* može obuhvaćati analizu statističkih podataka (npr. podataka iz popisa stanovništva ili drugih statističkih pokazatelja) i analizu druge arhivske građe (npr. povijesnih dokumenata ili bilješki pojedinaca). *Analiza sadržaja* predstavlja postupak proučavanja i raščlanjivanja verbalne i neverbalne građe, kojim se nastoje uočiti njihove osobine i poruke. Dvije su osnovne vrste analize sadržaja – kvalitativna, koja nije vođena strogo definiranim metodološkim kriterijima, i kvantitativna, koja se temelji na sustavnosti i objektivnosti te u većoj mjeri udovoljava kriterijima znanstvene metode.

Nakon konceptualizacije i operacionalizacije slijedi faza *realizacije* istraživanja, odnosno njegova provedba prema zamisli i planu koji su razrađeni u pojedinim dijelovima pripremnih faza. Autorica razlikuje pet elemenata ove faze: prikupljanje, pripremu i obradu podataka, prikaz rezultata istraživanja te izradu istraživačkog izvješća ili studije.

U poglavlju *Vrednovanje rezultata istraživanja*, autorica ukazuje na važnost utvrđivanja dijagnostičke i prognostičke valjanosti odabranih istraživačkih postupaka, odnosno metrijskih svojstava korištenih mjernih instrumenata i samog istraživanja. Kritičko vrednovanje rezultata i korištene metodologije prije svega podrazumijeva analizu valjanosti, koja se pretpostavlja ostalim metrijskim svojstvima – pouzdanosti, objektivnosti i osjetljivosti. Pored utvrđivanja odnosa prediktorskih i kriterijskih varijabli, osnovni je smisao validacijske analize utvrđivanje mogućih razloga nedovoljne valjanosti istraživanja, s ciljem unaprjeđenja mjernih instrumenata.

U posljednjem poglavlju, *Etika istraživanja*, autorica ističe važnost provedbe i primjene društvenih istraživanja u skladu s profesionalnom etikom i općim (moralnim) načelima društvene zajednice. Četiri su ključna kriterija etičnosti istraživanja: kompetentnost i integritet istraživača, odgovornost u planiranju i provedbi istraživanja, odgovornost prema ispitanicima te znanstvena, profesionalna i društvena odgovornost. Uvažavanje osnovnih etičkih načela nužno je u svim istraživačkim fazama i pristupima, a tek znanstveno utemeljenim metodologijskim pristupom, uvažavanjem glavnih etičkih načela i korektnom prezentacijom rezultata, istraživanje ispunjava svoju temeljnu svrhu –

doprinosi proširenju znanja na dobrobit društvene zajednice.

Predstavljena knjiga suvremen je metodološki priručnik, koji pruža iscrpan uvid u najčešće primjenjivane istraživačke metode i tehnike u društvenim znanostima. Uz prikaz različitih mogućnosti planiranja i realizacije, zastupljene metode i tehnike posebno su opisane i potkrijepljene primjerima iz istraživačke prakse. Knjiga osposobljava čitatelja za pravilno vrednovanje, interpretaciju i upotrebu rezultata istraživanja društvenih pojava te mu pruža osnovna znanja potrebna za pravilno osmišljavanje i provedbu vlastitih istraživačkih projekata. Pisana je transdisciplinarnim i pristupačnim stilom te na jednostavan način približava složena metodološka pitanja čak i neupućenim čitateljima. Iako je ponajprije namijenjena studentima različitih društvenih disciplina, knjiga svakako može biti od koristi i istraživačima te korisnicima istraživačkih rezultata.

Filip Trbojević